

KOMEN - Srečanje na obnovljeni umetnikovi domačiji

Spacal živi v Škrbini

Vnukinja Tanja in njen življenjski sopotnik, lesarski umetnik Marco Milcovich, sta povabila prijatelje, kot je pred 35 leti to storil veliki kraški ustvarjalec

ŠKRBINA - Spacalova grafika v živo. Taka se obiskovalcu kaže umetnikova domačija v kraški Škrbini pri Komnu. Borjač zaznamujejo mojstrovine elementi: skrlasti kamni vodijo naravnost in prečno, sekajoče se do kraške hiše, zaznamovane s črnim lesenim gankom s črnimi stebri in modrimi elementi, ob strani spremlja marmornate stopnice poševna kovinska ograja. »Njegove rdeče barve, seveda,« je pojasnila Tanja Spacal, umetnikova vnukinja, ki si je zadala zahtevno življenjsko nalogo: ohraniti dedovo domačijo in jo obnoviti, da bi z njo nono Lojze še dalje živel v Škrbini.

Včerajšnji obisk ni bil naključen. Lojze Spacal je daljnega 23. junija 1979 - takrat je bila sobota - povabil znanec in domačine na prijateljsko srečanje v svojo kraško hišo. 35 let kasneje je vnukinja Tanja obnovila dedovo vabilo, tako so prijatelji in domačini lahko obiskali in si ogledali obnovljeni umetnikov življenjski in ustvarjalni hram.

Hiša je nabita s pričevalci kraške zgodovine. Na obokani marmornati kaluni ob vhodu je na vložnem kamnitem kvadratu v sredini mogoče razbrati letnico 1768. V vhodni kaluni sta na obeh straneh razstavljeni rjasti žagon, srpa in okovje. Levo po vhodu je nameščen drug znamenit pričevalec preteklega kraškega časa: ogromna

lesena stiskalnica z marmornato kamnito podlago, datirano 1862. Desno vodijo v stavbo marmornato obokana vrata, tudi ta z vklesano letnico: 1894. Na borjaču, vedno desno je kot na nekakšnem odru nameščena štirna, v katero se preko sistema napuščev steka deževnica. Bila je last nekega Joshefa, ki jo je bil dal zgraditi leta 1804.

»Nono je zbiral te stare kraške predmete in jih vdela v domačijo, da so postali njen sestavni del. Nekoč se Kraševci niso zavedali njihovega pomena, hoteli so se jih znebiti, ali pa jih oddali tako, za kak liter vina. Nono jih je pridno zbiral, ker je dobro vedel, kaj pomenijo,« se je spominjala vnukinja Tanja.

Lojze Spacal je kupil v Škrbini domačijo v začetku 70 let preteklega stoletja. Bila je nekakšna podrtija. V nekaj letih jo je spremenil v svoje kraško pribežališče. Na borjaču, levo, je posadil lipo. »Takrat je bila kot kaka vejica,« se je spominjala Tanja Spacal. Po več kot štirih desetletjih je zrastle v košato, več kot 15 metrov visoko drevo, ki ohlaja borjač s svojo senco. Ob zidu, levo, je postavljen lesen latnik, pod katerim stoji klopa. »Na njej je rada posedala nona Milojka; tudi ona je bila velika oseba, kajti, velikemu moškemu stoji vedno ob strani velika ženska,« je prepričana vnukinja Tanja.

Posebno doživetje predstavljata umetnikov atelje in delovna soba. Delovna miza je nameščena za oknom s pogledom na češnje. Na mizi so žage in obličji vseh vrst in velikosti spominjali na umetnikovo delo; ob mizi je slikarsko stojalo dajalo prostoru patent slikarskega ateljeja. Na obešalniku ob strani je bil še obešen umetnikov klobuk. Na drugih zidovih so viseli uokvirjeni plakati Spacalovih razstav: Vicenza 1968, Verona 1970, antološka razstava Trst 1977 ... Ob njih pa tudi številne grafike, sad umetnikovega ustvarjanja na Krasu.

V bližnjem delovnem prostoru je kraljevala sušilnica za grafike. Do 30 jih je lahko sušil. »Tiskalnica pa je v njegovi galeriji v Štanjelu,« je povedala vnukinja Tanja, in takoj dodala: »... in prav je, da je tam.«

Ob zapuščini proslavljenega umetnika se na borjaču in v sobah na-

več fotografij na www.primorski.eu

Levo nastop Tomaža Nedoha in Stefana Bembija; spodaj pročelje Spacalovega doma; zraven Tanja Spacal in Marco Milcovich

FOTODAMJ@N

hajajo še drugi izrazi umetnosti. Večinoma leseni. Umetniško izrezljani stoli iz drevesnih korenin, sonca z migajočimi žarki, ženske figure. Na stranskem borjaču za štirno gleda stilizirani leseni Papež Woytila. Iz bresta ga je na dan papeževe smrti izrezljal Marco Milcovich, umetnik iz Trebč, življenjski sopotnik Tanje Spacal. Na mojstrovini domačiji je mogoče zaznati tudi njegov ustvarjalni duh.

»Obnova in ureditev je zahtevala ogromno truda. Govorilo se je že, da bo treba domačijo prodati. A to bi bil greh. S prijatelji smo se potrudili, da smo jo obdržali in uredili z velikim spoštovanjem, respektom do tega, kar ta prostor pomeni. V obnovo smo vložili srce. Ob vsakem delu, ki smo se ga lotili, ob vsakem kotičku, ki smo ga obnovili, ob vsakem predmetu, ki smo ga vključili, smo se vprašali, ali bi bil nono s tem "kulent",« je skrivnost tako čudovito opravljenega dela razkrila vnukinja Tanja.

Po poklicu je turistična vodička. Zato dobro ve, kako velika kulturna atrakcija lahko postane Spacalova domačija, s svojo kraško arhitekturo in vsem, kar ji je nono umetniško pripeval.

Na domačiji se je poročilo že nekaj prijateljev, prostor je primeren za srečanja, za simpozije, za turistične pobe.

Včerajšnje srečanje je bila nekakšna popotnica na to novo pot Spacalovega doma. Gostom je bilo postreženo z domačo kapljico, češnjami, pecivom, za glasbeni užitek pa sta poskrbela uveljavljena umetnika, Tomaž Nedoh s svojim sopran saksofonom in Stefano Bembija s harmoniko. Zaigrala sta, kajpak, na odru pred več kot stoletno štirno.

M.K.

Moj Travnik '84

Minilo je trideset let od tistega 20. maja 1984, ko so se Slovenci v Italiji zbrali na Travniku: trideset let - v vseh pogledih dolgo obdobje, v tehnološkem smislu pa sploh. Pred tridesetimi leti nismo vsi imeli fotoaparate, snemalnih kamer, kaj šele mobilnih telefonov, s katerimi je mogoče celo fotografirati ali snemati. Pa vendar mislimo, da velja poskusiti.

Drage bralke in bralci!

Primorski dnevnik vas vabi, da odprete predalnice in kartonaste škatle, v katerih hranite svoje fotografije, da s polic vzamete družinske albume in z nami delite spomine na tisto sončno dopoldne. Fotografije nam lahko pošljete po elektronski pošti na naslov redakcija@primorski.eu, ali pa jih dostavite v naše goriško oziroma tržaško uredništvo: skenirali jih bomo in jih objavili na naši spletni strani www.primorski.eu

Manifestacije Slovencev za globalno zaščito, 20. maja 1984 na Travniku v Gorici

ZVEZDAN BABIČ

GUMIN - Nesreča Prometna tragedija

GUMIN - Obračun prometne nesreče, ki se je v nedeljo ob 19. uri pripetila na tabeljski državni cesti v občini Gumin, je izredno žalosten. Na kraju sta umrla dva mlada, v bolnišnici je pozneje izdihnila še tretja žrtev, hudo poškodovanemu dekletu pa so morali amputirati nogo.

V trčenju med avtomobilom in dvema motornima kolesoma (na sliki gazzettino.it) sta najprej izgubila življenje 21-letni Kevin Crismani iz Mortegliana in 29-letna nosečnica Chiara Scalfari iz Tolmeča. Slednja je bila sopotnica v avtomobilu in je po poročanju dnevnika Il Gazzettino pričakovala svojega drugega otroka. Ponoči je izdihnil še 26-letni Marco Monaro iz Cussignacca, ki je sedel na motorju skupaj z Lauro Bassi, hčerko nekdanjega videmskega pokrajinskega svetnika Sandra Bassija. Ona je v bolnišnici v Vidmu, zaradi hudih poškodb jo zdravijo na oddelku za intenzivno nego. V nedeljo ponoči so ji kirurgi amputirali nogo, včeraj so jo spet operirali.

Prometna policija navaja, da naj bi 35-letna voznica avta opel zaifira A. S., doma iz Tolmeča, iz nepojasnjenih vzrokov zapeljala čez črto na nasprotno vozišče. Opel je najprej trčil v motor, na katerem sta bila Monaro in Bas-sijeva, po padcu je motorno kolo zgorelo. Drugemu motoristu je srečno uspelo se izogniti avtomobilu, tretji pa je trčil naravnost v zaifiro. To je bil Crismani, ki je bil na mestu mrtev, tako kot Chiara Scalfari v avtu, medtem ko je bila voznica lažje poškodovana. Ženski sta bili namenjeni v Možnico, kjer sta ju čakala moža, udeleženca takojšnjega nogometnega turnirja.